

Opdracht aan de autonome

school

TEKST THEO MAGITO

Het Nederlandse onderwijsbeleid staat al geruime tijd in het teken van de versterking van de autonomie van schoolbesturen en scholen. De basisgedachte hierbij is dat de kwaliteit van het onderwijs het best gediend is met een grote mate van verantwoordelijkheid en zelfbeschikking op het niveau van de school en het bestuur. Situaties en visies verschillen immers per school en daarom is er ook per school het best vorm te geven aan onderwijsvernieuwing en -verbetering.

Parallel aan deze sterke nadruk op de autonomie, ontwikkelt het Rijk een steeds uitgebreider systeem van *accountability* en outputmeting. Middelen: het systeem van onderwijstoezicht en de regie over het landelijke eindexamen en de eindexamen-normen. Scholen en schoolbesturen krijgen dus een grotere verantwoordelijkheid maar dienen dan ook expliciet en regelmatig verantwoording af te leggen over de door hen bereikte resultaten.

'Wie voor een dubbeltje geboren wordt, wordt hier te lande maar moeilijk een kwartje.'

Naast deze autonomie en toenemende *accountability* is er een grote consensus over het feit dat de professionalisering van docenten de belangrijkste factor is om tot daadwerkelijke kwaliteitsverbetering in het onderwijs te komen. Daarom zijn beleidsmiddelen als de Lerarenbeurs en het Lerarenregister ingevoerd, waarmee tot op heden veelbelovende resultaten zijn geboekt. Op zich lijken deze drie thema's garant te kunnen staan voor een sterke kwaliteitsverbetering van het Nederlandse onderwijs. Dat lijkt ook het geval als wij in het Onderwijsverslag 2013-2014 van de Onderwijsinspectie (De staat van het onderwijs, 2015)¹ lezen dat de afgelopen jaren de schoolloopbanen van leerlingen korter worden, dat leerlingen sneller door het onderwijs gaan en sneller het eindniveau halen en dat minder leerlingen blijven zitten. Kortom, ten aanzien van het beleid zou de conclusie kunnen zijn: vooral zo doorgaan.

Rendement

Binnen de eigen schoolsystemen mag men wellicht tevreden zijn met de ingezette ontwikkelingen, de aansluiting tussen de verschillende scholen is nog steeds niet topprioriteit op de verschillende agenda's. Misschien omdat we ons hier bevinden in bestuurlijk niemandsland. In het reeds vermelde

onderwijsverslag is daarover het volgende te lezen: 'De hogere rendementen binnen veel scholen en instellingen zetten druk op de overgang van leerlingen tussen scholen en instellingen. Elke overgang in het stelsel is een risicomoment voor leerlingen en kan leiden tot inefficiënte loopbanen en suboptimale onderwijsuitkomsten. Bij elke overgang naar een andere sector kwam een kwart tot een derde van de leerlingen een niveau hoger of lager terecht dan verwacht.' Hier lijkt zich dus het verschijnsel voor te doen dat naarmate de autonomie sterker wordt en de druk op outputmeting toeneemt, organisaties zoals scholen zich vooral bezighouden met de eigen prestaties en minder betrokken zijn op het (school)carrièreperspectief van hun leerlingen over de scholen heen. Dat is begrijpelijk, maar niet goed.

Modern onderwijs vraagt van ons om doorlopende ontwikkelingen en leerlijnen te realiseren in het belang van de kinderen en leerlingen. In het basisonderwijs is de noodzakelijke samenhang tussen kinderopvang, voor- en voegschoolse educatie en het basisonderwijs een evident voorbeeld. Bij het passend onderwijs zijn de relaties tussen vormen van speciale zorg en speciaal onderwijs en het reguliere onderwijs daar een duidelijk voorbeeld van.

Maar een sterk voorbeeld van een haperende aansluiting is zonder meer de vroege selectie van leerlingen bij de overgang van het primair naar het voortgezet onderwijs.

Vroege selectie

De vroege selectie is direct of indirect de aanleiding voor verhitte discussies over o.a. het gebruik en de waarde van de Cito-eindtoets, over selectie aan de poort door vo-scholen en over de terugkeer van het standenonderwijs² in Nederland. Ook professor Rinnooy Kan schetst in zijn essay 'Hoe goed is het Nederlandse onderwijs?' - *net niet op de eerste rij*³ - een beeld van het Nederlandse onderwijs in internationaal perspectief, waarbij de conclusie luidt dat het Nederlandse onderwijs naar omstandigheden verrassend goed is. Maar tegelijkertijd

Uit de samenvatting van het Onderwijsverslag 2013/14: Overgangen en schoolloopbanen

Allereerst zien we dat het perspectief voor leerlingen en studenten aan het veranderen is. Iedere leerling of student maakt eigen keuzes en kiest hiermee zijn eigen weg binnen de mogelijkheden die het onderwijs hem biedt. We zien dat leerlingen vaker te maken hebben met selectie, meer gericht geplaatst worden in een opleiding en de opleiding sneller afronden. Daarna starten ze minder vaak een opleiding op een hoger niveau. In het stelsel lijkt een verschuiving naar het midden op te treden. Excellentie-aanbod neemt toe maar in de resultaten van het onderwijs zien we de effecten daarvan nog niet terug. Wat betekent dit voor leerlingen en voor ons land? Is dit een natuurlijke reactie op jarenlange toename van hogeropgeleiden of ontnemen we leerlingen en studenten hiermee kansen?

Dit zijn allemaal vragen die scholen en opleidingen alleen kunnen beantwoorden als ze over de grenzen tussen onderwijssectoren heen kijken en tegelijkertijd hun eigen rol onder de loep durven te nemen. Ook de inspectie zal dit doen. Alleen met elkaar kunnen we zorgen voor optimale schoolloopbanen voor leerlingen en studenten.

constateert hij dat Nederland op z'n best een middenmoter is als het gaat om de emanciperende functie van het onderwijs: 'Anders dan gewenst en gehoopt, heeft de sociaal economische herkomst van (autochtone!) Nederlandse leerlingen nog steeds een significant voorspellende invloed op hun eindbestemming in het onderwijs. Wie voor een dubbeltje geboren wordt, wordt hier te lande maar moeilijk een kwartje.' Zijn verklaring is dat Nederland inmiddels internationaal een uitzondering is met zijn vroege selectiemoment op twaalfjarige leeftijd.

Naast het uitdrukkelijke belang van professionalisering voor docenten schetst Rinnooy Kan twee mogelijke verbeteringen in het onderwijssysteem die tot betere resultaten zouden kunnen leiden: het versterken van de voor- en voegschoolse educatie en uitstellen van het selectiemoment.

Maar een dergelijke discussie over het onderwijssysteem lijkt sinds de Commissie Dijsselbloem een groot taboe. En zoals gezegd stimuleert de autonomievergroting in combinatie met een strenge outputmeting een dergelijke discussie in het geheel niet.

Collectieve autonomie

Toch liggen hier geweldige uitdagingen voor het onderwijsveld, zoals ook de Onderwijsraad in zijn advies 'Een onderwijsstelsel met veerkracht'⁴ duidelijk maakt. Op de vraag 'hoe kan het onderwijsstelsel zich blijven aanpassen aan veranderende eisen vanuit de samenleving?' kiest de Onderwijsraad niet voor het ontwerp van een nieuwe grote stelselwijziging, maar kiest daarentegen voor een organische ontwikkeling vanuit het onderwijsveld zelf: 'Scholen hebben al ruimte om te innoveren maar kunnen deze beter benutten. De overheid moet hiervoor ook meer mogelijkheden bieden. Dit is echter niet genoeg: een veerkrachtig onderwijsstelsel vraagt om meer. Zo zijn op de verbanden tussen onderwijssectoren en -kolommen vernieuwende initiatieven nodig, omdat deze verbanden talentontwikkeling belemmeren. De zwakke schakels in het systeem zijn: de vroege selectie van leerlingen op de overgang van basisonderwijs naar voortgezet onderwijs; een sterke scheiding tussen beroepsonderwijs en algemeen vormend onderwijs; én versnippering van pre- en postnitiële voorzieningen.'

Het was al gezegd en het wordt weer gezegd. Autonomie is mooi, maar we hebben een collectieve zorg voor een vloeiende schoolloopbaan van onze leerlingen. Dat betekent dat er bij de scholen, bij ons allemaal, een opdracht ligt: stel het probleem van de vroege selectie centraal, werk aan overgangen, bruggetjes en sluisen voor leerlingen die dat nodig hebben. Laten we onze verantwoordelijkheid nemen in collectieve autonomie. ●

► Theo Magito is algemeen directeur van de CED-groep.

Noten

¹ <http://publicaties.onderwijsinspectie.nl/xmlpages/page/onderwijsverslag-2013-2014/>

² zie interview met dr. Paul Jungbluth 'de hogere klasse heeft haar standenonderwijs weer terug' in Vrij Nederland 5 maart 2015

³ De Groene Amsterdammer, 9 april 2015

⁴ 8 december 2014